

לכו עבדו - חתם סופר^[1] עבודות ה' בגזירת צום כמו ר"ה ויו"כ, זה רק שייך לגדולים, אבל יו"ט על הודאה על העבר כמו ג' רגלים ופורים, זה שייך גם לתינוקות ולנשים, וכשאמר משה לפרעה שצריכים לילך גם הַטָּף, שזה מורה על יו"ט של הודאה, אז כעס פרעה עליהם שאין להם מה להודות לה', שלא עשה להם שום טובה, רק שהם רוצים לברוח ולעשות מזה עצמו יו"ט וזה לא רצה

מקור השפע

[1] לכו עבדו את ה' אלקיכם מי ומי ההולכים ויאמר משה בנערנו וגו' כי חג ה' לנו ויאמר אליהם יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים. יל"ד טובא, א' כי לפי הקדמתו של מרע"ה כי חג ה' לנו משמע שזה הקדמה מוסכמת שלחג ה' ילכו בנערנו וגו', וא"כ איך הניח פרעה הקדמה סותרת את זו לכו נא הגברים כי אותה אתם מבקשים, פירש"י וכי דרכם של טף ונשים לזבוח, משמע שזה דבר פשוט ומוסכם שלחג ה' לא יצטרכו נשים וטף, שהרי משה בקש מתחלה ויחוגו לי במדבר, ועל זה אמר פרעה כי אותה אתם מבקשים, משמע שזהו הקדמה מוסכמת שלחוג סגי בגברים, ואיך בא מרע"ה והניח מוסכם בחיפוף בבנינו נלך כי חג ה' לנו, גם יל"ד לשון יהי כן ה' עמכם כי רעה נגד פניכם עמ"ש והאריך רמב"ן. וי"ל דיש שני מיני עבודות, א' כמו בר"ה ויה"כ וגזירת צום ועצרה להתקרב אל ה' פן יפגעהו בדבר או בחרב ר"ל, וזה ההתבודדת וקריבת נמסר לגדולי' ואין תועלת בהם לנשים וע"ה וזה נקרא עבודה לה', אמנם יש הודאה על העבר לעשות יום שמחה לאומה כללית, כמו ג' רגלים ופורים ונמסר זה אפי' לתינוקות לחול בכרמים ולהקריב תודות ושיר והלל. והנה מרע"ה אמר מתחילה ויחוגו לי במדבר, ולשון יחוג לי היינו חג לה' ממין הראשון, וכן פירוש עוד דבריו פן יפגענו בדבר או בחרב, אבל עכשיו כששאל פרעה מי ומי ההולכים, כי להעבודה הנזכרת לא יהי' כולם כדאים, והשיב לו מרע"ה בנערנו ובזקנינו נלך כי חג ה' לנו הוא, היינו באופן השני שהחג הוא לנו לשמוח ולהתענג ולהודות לה' על העבר. וע"ז כעס פרעה ואמר, יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם, ר"ל מה י"ט של שמחה יש לכם וכי עשה לכם אלקיכם שום טובה בעולם אשר עליו תחייבו לקבוע יום הלל ותודות, הלא עבדים אתם, ע"כ אין זה אלא דעתכם לברוח והשילוח הזה בעצמו הוא הנס והמחייב לקבוע יום הודאה, ונמצא כי רעה נגד פניכם כפי' רמב"ן שנגלה רעת לבכם שדעתכם לברוח, לא כן לכו נא הגברים ועבדו ה' דייקא, כי אותה אתם מבקשים, ר"ל חג לה', ולא חג לכם, וק"ל הקצרתי. [תקס"ג]

בחדש השלישי - שם משמאל האדם צריך לצייר בדעתו תמיד המדריגה העליונה כאילו הוא כבר שם, כי במקום שדעתו של אדם נתונה שם הוא נמצא, וכמו שבני ישראל ציירו בדעתם שכבר עומדים לפני הר סיני קודם שהגיעו בפועל, ומוזה קבלו כח לצאת מרפיון ידים, וכן הוא בשבת קודש שצריך האדם לצייר בדעתו בימות החול כאילו הוא כבר בשבת עיקר החסרון באדם שאינו מכיר מעלות עצמו, בשם הר"ב מפשיסחא זי"ע שאבדית "קוראזש" הוא אבדה בכולו, וזו הוא העוז שהשיגו ישראל בקבלת התורה, וגם בשבת יש סגולה זו שמגביה לב האדם שלא יהיו כאבוד, בזה שאנו אומרים ורצה בנו, שהקב"ה רוצה בעמו ישראל^[2]

מקור השפע

[2] בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני, ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני וגו'. ויש להבין מדוע הזכיר תחילה את ביאתם למדבר סיני, ורק אחר כך חזר והזכיר את נסיעתם מרפידים ואת ביאתם לשם, שהיה ראוי לכאורה לומר "ביום הזה נסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני" ללא כל האריכות.

ונראה שברמז יש כאן עצה לאדם. בני ישראל ברפידים רפו ידיהם מן התורה, והיה חסר להם הכוח להחזיק מעמד בלימוד ובעבודה. הדרך היחידה שלהם לשוב ולהתחזק הייתה בכך שציירו בדעתם כאילו הם כבר עומדים לפני הר סיני לקבל את התורה, ובעצם כך כבר היה נחשב כאילו הם שם בפועל, שכן במקום שבו דעתו של אדם נתונה, שם הוא נמצא. וכך הדבר החזיק בידם ונתן להם כוח לנסוע מרפידים ולהתגבר על רפיון הידיים.

וזהו שאמר אדמו"ר הרי"ם זצ"ל מגור על מאמר העולם בידיש: "אז מען קען נישט אריבער, מוז מען ארונטער" (אם לא ניתן לעבור מלמעלה, יש לרדת מלמטה), ואני אומר להיפך "אז מען קען נישט ארונטער, מוז מען אריבער" (אם לא ניתן לרדת מתחת, יש לעלות מעל). כלומר, כאשר הדרך הרגילה אינה אפשרית, על האדם לצייר בנפשו מדרגות גבוהות יותר, ובכך יתחזק ויקבל כוח להתעלות. בדרך זו ניתן להבין גם את מצוות זכור את יום השבת כפי שפירש הרמב"ן בשם המכילתא, שיש לזכור בכל יום מששת ימי המעשה את יום השבת ולומר "היום יום אחד לשבת". הטעם לכך הוא שבששת ימי החול, כשהאדם טרוד בענייני פרנסה והבלי העולם הזה, עליו לצייר בדעתו כאילו הוא כבר עומד ביום השבת, שכן כל יהודי, אף פשוט שבישראל, מרגיש עליית מדרגה מסוימת בשבת. ואפילו עם הארץ, אימת השבת עליו. הרגשה זו מחזיקה בידו לכל השבוע, ומאפשרת לו להחליף כוח.

מקור השפע

[2 המשך] כך גם לגבי מצוות שמור את יום השבת, שאף היא לשון הווה, ויש לפרשה באופן דומה – שבמהלך ימי המעשה יישמר האדם מלשקוע בגשמיות יתרה, מתוך הכרה שהוא מתקרב לקראת השבת, שאם יטבע בתאוות החול, כיצד יוכל לקבל פני שבת כראוי? ואפשר שגם מצוות זכירת מעמד הר סיני היא מאותה סיבה – שעל ידי ציור קבלת התורה באופן תמידי, יוכל האדם להתחזק בעבודתו. במדבר רבה מובא שישראל זכו לקרוא קריאת שמע מאז מתן תורה, שנאמר: "שמע ישראל אנכי ה' אלוקיך", וענו כולם "ה' אלוקינו ה' אחד". אולם, במדרש אחר מובא שמקור קריאת שמע הוא ביעקב אבינו בשעת פטירתו, והדברים נראים כסותרים זה את זה. אך ניתן ליישב זאת על פי הירושלמי בברכות, שם נאמר שעבדים פטורים מקריאת שמע, שכן "שמע ישראל" נאמר למי שאין לו אלא אדון אחד, מה שאין כן בעבד שיש לו אדון נוסף. ובספר "אבן עזרא" נאמר שכל בני האדם עבדי תאוות העולם, ורק המלך האמיתי הוא זה שחופשי מהתאוות. אם כן, יש לשאול, כיצד יכולים רוב בני האדם לקרוא קריאת שמע, והרי הם משועבדים לתאוותיהם, ויש להם אדון נוסף מעבר לה' ? לכאורה רק יחידים שטיהרו את נפשם וחירותם הגמורה מתאוות העולם ראויים לקרוא קריאת שמע באמת. אך בגמרא בסנהדרין מובא מעשה בצדוקי שאמר לרב כהנא: אתם אומרים שנדה מותרת להתייחד עם גבר, וכי אפשר שאש תהיה בתוך נעורת ואינה דולקת? ענה לו רב כהנא: התורה העידה עלינו "סוגה בשושנים". תשובתו הייתה, שלפי טבע העולם הצדוקי צדק, אך מאחר שכל הבריאה נוצרה מכוח התורה, הרי שהתורה משנה את טבע האדם ומאפשרת לו לחיות לפי עקרונותיה.

כך גם בנוגע לקריאת שמע – מצד טבע האדם, רוב העולם משועבד לתאוותיהם, אך מכוח התורה ניתנה להם האפשרות להשתחרר ולחיות כפי שהיא מדריכה, ולכן גם הם יכולים לומר "ה' אלוקינו ה' אחד".